

Miljødirektoratet
Referanse: 2019/4263

Oslo, 30. april 2020

Oppsummering av høringsvaret om Klimakur 2030 fra WWF

WWF Verdens naturfond takker for muligheten til å gi hørings svar om Klimakur 2030. Klimakur og utredningen av tiltak og virkemidler med tilhørende beregninger i del A er et viktig, nødvendig og varmt velkomment bidrag for at Norge skal klare å nå klimamålene sine innen 2030. Imidlertid har WWF en rekke vesentlige innvendinger mot beregningene og konklusjonene om tiltak for naturlig karbonlagring i del B. Siden Klimakur har til hensikt å være kunnskapsgrunnlag for en stortingsmelding om hvordan vi skal oppnå Norges klimamål for 2030, vil vi også foreslå tiltak og virkemidler som ikke omfattes av rapportens mandat, men som er nødvendige for å oppnå klimamålene. Følgende er en oppsummering av et lenger vedlegg som inneholder et detaljert hørings svar.

På bakgrunn av krisesituasjonen som har oppstått med covid-19 etter at Klimakur 2030 ble laget, vil vi særlig understreke Klimakurs konklusjon om at tiltakene haster, og at innfasingstakten er avgjørende for muligheten å nå målet. Hvis tiltakene kommer i gang ett år senere enn beregnet vil det redusere utslippsreduksjonspotensialet med mer enn 17 prosent. Dette viser behovet for at [krisepakken som nå legges frem er grønne](#).

Vi vil samtidig påpeke at Klimakurs fremstilling av tiltakskostnader ikke i tilstrekkelig grad reflekterer mulighetsrommet som finnes i grønn omstilling. Flere av tiltakene kan sees i sammenheng med omstilling og bygging av nye grønne industrier i Norge, som kan bidra til eksportinntekter fra salg av teknologi, lavutslippsbrensler og klimaløsninger. Dette er blitt enda viktigere med tanke på konsekvensene av covid-19. Rapporten reflekterer heller ikke risiko-aspektene ved ikke å gjennomføre tiltak for grønn omstilling.

Klimakur 2030 ble utarbeidet før regjeringen skjerpet sine klimamål til 50-55 prosent i 2030 i forhold til 1990¹. Tiltakene som er utredet utgjør om lag 50 prosent kutt i ikke-kvotepliktig sektor i forhold til 2005, da Norge hadde høyere utslipp enn i 1990². Det betyr at dersom noen tiltak ikke, eller bare delvis, kan gjennomføres, eller ikke leverer utslippskutt som forutsatt, er der ingenting å gå på. Derfor er det nødvendig at ytterligere tiltak og/eller større gjennomføring av tiltak utredes. Dette må imidlertid ikke forsinke igangsettingen av de tiltakene som allerede er utredet.

Del A

- Klimakur anbefaler at staten stiller tydeligere krav til kommunene og samtidig gir dem et større handlingsrom, blant annet gjennom klarere krav til rapportering og integrering av klimahensyn, og gjennom å klargjøre og øke det juridiske handlingsrommet. For å gjennomføre dette foreslår WWF en klimalov for kommunene.
- WWF støtter Klimakurs anbefaling om en forpliktende opptrappingsplan for CO₂-avgiften til 2000 kr/tonn i 2030, og kommer i vedlegget med en rekke anbefalinger om utformingen av den for størst mulig klimaeffekt.

¹ Regjeringen.no, <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/innsiktsartikler-klima-miljo/klimaendringer-og-norsk-klimapolitikk/id2636812/>

² Miljødirektoratet.no, <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/tema/klima/norske-utslipp-av-klimagasser/>

- WWF støtter Klimakurs anbefaling om krav om utsortering og materialgjenvinning av plast i avfallsforskriften for kommuner og enkelte virksomheter, men dette vil være langt fra tilstrekkelig. WWF mener at blant annet følgende tiltak må på plass:
 - En nasjonal strategi og handlingsplan for ressurseffektivitet, som også inkluderer nasjonale mål for forbruksreduksjon, total avfallsreduksjon, og for økt bruk av ombruksløsninger.
 - Fullverdige produsentansvarsordninger ifølge forurensere-betaler-prinsippet for alle produsenter og importører av plast i Norge, der det foreligger en avgift som kreves inn og følger en øko-modellering, slik at produsenten betaler mer for plast som er vanskeligere å gjenvinne.

Del B

Vi vil advare mot å gjennomføre de foreslåtte tiltakene for naturlig karbonlagring uten en ny og grundig vurdering av reell forventet klimaeffekt, samt av tiltakenes virkning på naturmangfold og andre naturgoder. Samtidig vil vi rette oppmerksomheten mot store hull i rapportens behandling av øvrige former for naturlig karbonlagring.

Klimakur-utredningen omfatter bare en tredjedel av de totale naturlige karbonlagrene på fastland i Norge som den ferske rapporten [Karbonlagring i norske økosystemer](#) fra Norsk institutt for naturforskning, (NINA) på oppdrag fra WWF, har undersøkt. Anslagsvis 68 prosent av de norske naturlige karbonlagrene er overhodet ikke behandlet. Klimakur har heller ingen diskusjon om naturlig karbonlagring i marine områder. Samtlige nye tiltak som diskuteres i Klimakurs del B er rettet inn mot økt produksjon av biomasse i trær, til tross for at det aller meste av karbonet i våre skoger ligger i jorda, og ulike tiltak kan påvirke denne karbonbalansen i den ene eller andre retningen. Disse tiltakene er nærmere diskutert i NINAs rapport³. Rapporten problematiserer de klimamessige begrunnelsene for tiltakene anbefalt i Klimakur, særlig rundt forhold knyttet til økosystemvirkninger av de ulike tiltakene. Når det gjelder for eksempel tettere plantasjeskoger trekker NINA fram behov for å vurdere effekten av tapt karbonbinding i underskog, og klima- og naturrisiko knyttet til økt skadepotensiale fra stormfelling, sopp- og insektangrep i slike skoger. Også når det gjelder nitrogen gjødsling peker NINA på mulige effekter i form av blant annet økte utslipp av N₂O og økt utsatthet for tørke og skadegjørere. WWF mener at følgende tiltak må på plass:

- En «Naturkur» - en omfattende utredning som skaffer oss den kunnskapen vi trenger for å sikre de store karbonlagrene i norsk natur. Klimakur 2030 bør bli fulgt opp av en lignende, omfattende utredning som ser klima og naturmangfold i sammenheng. Utredningen bør sammenstille kunnskap og foreslå løsninger som kan være bra for både natur og klima.
- At Regjeringen etablerer en politisk målsetting om økt karbonlagring i norsk natur og utarbeider en tverrdepartemental strategi, med nærmere beskrivelse av mål og virkemidler for ulike sektorer.
- Tiltak for restaurering av natur, som myr, skoger, beitemark og slåttemark, og tareskoger.
- En ny naturavgift på investeringer i infrastruktur for økosystemer på land. Avgiften settes til et nivå tilsvarende kostnaden ved å restaurere like mye natur av samme type som den aktuelle utbyggingen legger beslag på. Naturavgiften bør gå direkte inn i et fond til finansiering av restaurering av natur.

³ NINA, 2020, Karbonlagring i norske økosystemer, kapittel 3.2, side 42 ff

- At det innføres belønningssystemer i skog- og jordbruk som gjør det lønnsomt for bønder og skogeiere å drive slik at de naturlige karbonlagrene legger på seg.
- At gamle og spesielt karbonrike skoger vernes. Alle forekomster av gammelskog må kartlegges, fortrinnsvis med laserskanning eller en tilsvarende form for ny kartlegging.

Tiltak utenfor mandatet til Klimakur som er nødvendige for å oppnå klimamålet til 2030

Klimakur 2030 viser hvordan utslipp kan halveres i ikke-kvotepliktig sektor fram mot 2030, men mangler et helhetsperspektiv, i motsetning til for eksempel EUs *Green Deal*, som utvikler politikk på tvers av sektorer, og har et fra vuggen til graven-perspektiv. For å utvikle dette for Norge, og for å komplettere Klimakur 2030, anbefaler WWF en rekke tiltak innenfor følgende områder:

- En styrking av klimaloven, blant annet med et mål for *nasjonale* utslipp om minst 53% klimagasskutt til 2030, og handlingsplaner og utslippsbaner for hver sektor som inneholder tiltak og virkemidler. Dette bør komme fram i klimalovens redegjørelse i statsbudsjettet.
- Nåværende impulser fra EUs kvotesystem er ikke i seg selv nok til å utløse de nødvendige langsiktige utslippskuttene i kvotepliktig sektor i Norge, og norsk konkurransekraft kan svekkes dersom vi venter med omstilling og lar andre ta utslippskuttene gjennom kvotekjøp. Tiltak i kvotepliktig sektor vil også ha klare synergier med kutt i ikke-kvotepliktig sektor, som ikke i tilstrekkelig grad fanges opp av Klimakur. WWF anbefaler derfor at det utarbeides en utredning tilsvarende Klimakur 2030 for kvotepliktig sektor, og at denne inngår i den politiske oppfølgingen som kommer etter Klimakur.
- En planlagt nedtrapping av norsk olje- og gassproduksjon, da næringen utgjør 25% av norske utslipp. En videre satsing på norsk olje- og gassutvinning i en verden som skal nå målene i Parisavtalen innebærer også en betydelig finansiell risiko for den norske staten. WWF foreslår at oljeskatteregimet endres, og at det vedtas [en plan for norsk olje- og gassproduksjon](#) innenfor rammene av 1,5-gradersmålet.
- Dagens klimaregnskap gir ikke et helhetlig bilde av de utslippene vi er ansvarlige for, siden land kun rapporterer på de utslipp som de selv direkte produserer (production-based emissions), men ikke de utslipp som er innebygd i alt som importeres i form av varer, innsatsfaktorer og tjenester (consumption-based emissions). Det kan føre til manglende tiltak for å nå klimamålene. WWF foreslår derfor at Norge også skal rapportere på [klimagassutslipp knyttet til import av varer og tjenester](#).

Vi ønsker regjeringen og Stortinget lykke til i arbeidet med stortingsmeldingen om hvordan vi skal oppnå Norges klimamål for 2030!

Vennlig hilsen
for WWF Verdens naturfond

Karoline Andaur
Generalsekretær

(sign.)

Kristina Fröberg
Seniorrådgiver

Vedlegg: Hørings svar fra WWF Verdens naturfond om Klimakur 2030

Innhold

Innledning.....	4
1. Kommentarer og anbefalinger til spesielle områder i del A:	5
1.1 Kommunenes rolle og en klimalov for kommuner	5
1.2 Opptrappingsplan for CO ₂ -avgiften	6
1.3. Økt utsortering av plast til materialgjenvinning	7
1.4 Karbonbinding i jordbrukssektoren	8
2. Del B: økte opptak og reduksjon av klimagassutslipp i skog- og arealbrukssektoren	8
3. Tiltak utenfor mandatet til Klimakur som er nødvendige for å oppnå klimamålet til 2030	12
3.1 Klimaloven, mål for nasjonale utslipp og for naturlig karbonlagring	12
3.2 Kvotepliktig sektor.....	13
3.3 En nedtrappingsplan for norsk olje- og gassproduksjon.....	14
1.4 Regnskap for utslipp fra importerte varer.....	14

Innledning

WWF Verdens naturfond takker for muligheten til å gi hørings svar om Klimakur 2030. Vi er en miljøorganisasjon som arbeider for en framtid der mennesker lever i harmoni med naturen. Klimakur og utredningen av tiltak og virkemidler med tilhørende beregninger i del A er et viktig, nødvendig og varmt velkomment bidrag for at Norge skal klare å nå klimamålene sine innen 2030. Imidlertid har WWF en rekke vesentlige innvendinger mot beregningene og konklusjonene om tiltak for naturlig karbonlagring i del B.

På bakgrunn av kritesituasjonen som har oppstått med covid-19 siden Klimakur 2030 ble laget, vil vi særlig understreke rapportens konklusjon om at tiltakene haster, og at innfasingstakten er avgjørende for muligheten å nå målet. Hvis tiltakene kommer i gang ett år senere enn beregnet vil det redusere utslippsreduksjonspotensialet med mer enn 17 prosent⁴. Dette viser behovet for at [krisepakken som nå legges frem er grønne](#). Covid-19 har skapt en ekstraordinær situasjon. Valgene vi gjør i denne perioden vil

⁴ Klimakur 2030 side 4: «Den teknologiske utviklingen kan også gå saktere enn forutsatt og/eller klimapolitikken blir ikke styrket så raskt som vi har lagt til grunn. For å illustrere effekten av dette har vi sett på utslippsreduksjonene dersom alle tiltakene iverksettes ett år senere enn det vi har lagt til grunn. Resultatet er at det samlede utslippsreduksjonspotensialet i perioden 2021-2030 reduseres med om lag 7 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Dette illustrerer at innfasingstakt er avgjørende.» Klimakur 2030 side 3: «Vi har utredet 60 tiltak som til sammen gir utslippsreduksjoner på om lag 40 millioner tonn i perioden.»

avgjøre om vi er i stand til å unngå klimakatastrofe eller om vi forverrer den. Vi må ikke løse en krise ved å forverre en annen ytterligere, men ha grønn omstilling som en viktig retningsgiver for de langsiktige redningspakkene post-covid-19.

For å bekjempe klimaendringer og sikre en klimatrygg framtid haster det å redusere utslipp dramatisk. Vi har en gyllen mulighet til å unngå mer enn 1,5 graders global oppvarming dersom vi gjør en global innsats for å halvere utslippene det neste tiåret. Forskjellen på 1,5 og 2 graders global oppvarming er voldsomme, og beskrevet i FNs klimapanelers spesialrapport om 1,5 graders [oppvarming](#)⁵.

Vi vil samtidig påpeke at Klimakurs fremstilling av tiltakskostnader ikke i tilstrekkelig grad reflekterer mulighetsrommet som finnes i grønn omstilling. Flere av tiltakene kan sees i sammenheng med omstilling og bygging av nye grønne industrier i Norge, som for eksempel innenfor havvind, grønn skipsfart, karbonfangst og lagring, hydrogenproduksjon mv. Rapporten reflekterer heller ikke risikoen ved ikke å gjennomføre tiltak for grønn omstilling, noe som på sikt vil kunne svekke konkurransekraften til norsk næringsliv som helhet. Vi mener derfor at ytterligere utredning av verdiskapingspotensialet og den potensielle risikoen ved å ikke gjennomføre et grønt skifte, vil gi et mer realistisk bilde på nytte og kostnader ved grønn omstilling i Norge. Siden vi har en fornybar kraftsektor og vi har kommet forholdsvis langt i elektrifisering i samferdselen, ligger vi litt foran resten av Europa. Dersom vi ikke nå øker takten for å omstille Norge, kan vi raskt miste dette fortrinnet.

Klimakur 2030 ble utarbeidet før regjeringen skjerpet sine klimamål til 50-55 prosent i 2030 i forhold til 1990⁶. Tiltakene som er utredet utgjør om lag 50 prosent kutt i ikke-kvotepliktig sektor i forhold til 2005, da Norge hadde høyere utslipp enn i 1990⁷. Det betyr at dersom noen tiltak ikke, eller bare delvis, kan gjennomføres, eller ikke leverer utslippskutt som forutsatt, er der ingenting å gå på. Derfor er det nødvendig at ytterligere tiltak og/eller større gjennomføring av tiltak utredes. Dette må imidlertid ikke forsinke igangsettingen av de tiltakene som allerede er utredet.

Klimakur 2030 har til hensikt å være kunnskapsgrunnlag for en stortingsmelding om hvordan vi skal oppnå Norges klimamål for 2030. I WWF sitt hørings svar vil vi derfor både kommentere beregninger av tiltak og konklusjoner fra rapporten, og mangel på viktige tiltak og virkemidler som det ligger innenfor rapportens mandat å ta opp, så vel som tiltak og virkemidler som ikke omfattes av rapportens mandat, men som vi mener er nødvendige for å oppnå Norges klimamål for 2030.

1. Kommentarer og anbefalinger til spesielle områder i del A:

1.1 Kommunenes rolle og en klimalov for kommuner

Klimakur understreker at kommunene har flere roller av betydning for arbeidet med reduksjon av klimagassutslipp, blant annet som myndighetsutøver og lokal planmyndighet, grunneier og bygg- og

⁵ IPCC, 2018, Global Warming of 1.5°C.

⁶ Regjeringen.no, <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/innsiktsartikler-klima-miljo/klimaendringer-og-norsk-klimapolitikk/id2636812/>

⁷ Miljødirektoratet.no, <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/tema/klima/norske-utslipp-av-klimagasser/>

anleggseier, samfunnsutvikler, innkjøper av varer og tjenester, og tjenesteleverandør. Kommuner sitter også i førersetet med å utvikle styringsverktøy som klimabudsjett, som kan ha overføringsverdi til andre forvaltningsnivåer og virksomheter. Klimakur anbefaler derfor at staten stiller tydeligere krav til kommunene på den ene side, og gir dem et større handlingsrom på den andre. Forslagene innebærer å innføre klarere krav til rapportering og integrering av klimahensyn og å klargjøre og øke det juridiske handlingsrommet, spesielt innenfor plan- og bygningsloven. For å gjennomføre dette anbefaler WWF følgende:

- En klimalov for kommunene. En slik lov kan bygges etter samme lest som dagens klimalov, men med stedlig virkeområde for kommuner og fylkeskommuner.

Viktige elementer i en klimalov for kommunene er:

- At loven skal fremme utslippskutt og synliggjøre kommunenes ansvar for at Norge skal bli et lavutslippssamfunn. Dette betyr at klimahensyn skal tillegges stor vekt i kommunal virksomhet.
- At kommunene må lage klimastrategier og klimabudsjetter som sikrer utslippsreduksjon i tråd med klimamålene som er satt.
- At klimarapportering må vise hvordan kommunen leverer på kravene som er satt i klimaloven.
- At alle større beslutninger må vurderes i forhold til klimaeffekt.
- At Fylkesmannen og Miljødirektoratet skal sørge for å følge opp kommunenes innsats.

1.2 Opptrappingsplan for CO₂-avgiften

Klimakur anbefaler en forpliktende opptrappingsplan for CO₂-avgiften til 2000 kr/tonn i 2030. Dette støtter WWF, og anbefaler følgende:

- Opptrappingsplanen bør rettes inn mot ikke-kvotepliktig sektor, og bør inneholde en fordelingsmekanisme som omfordeler deler av avgiftsinnbetalingen til norske borgere.
- Den delen av avgiften som er innbetalt av næringslivsaktører må delvis også føres tilbake til næringslivet gjennom et sektorinndelt CO₂-fond, som kan innrettes på sektornivået (landbruk og skog, næringstransport, fiskeri og havbruk). Størrelsen på næringslivstilskuddet må reflektere bransjens internasjonaliseringsgrad og risiko for karbonlekkasje, samt næringsens evne til å overføre avgiften til konsumentene.
- Kvotepliktig sektor er mer konkurranseutsatt, og bør derfor ikke stilles overfor en CO₂-avgift i samme størrelsesorden som for ikke-kvotepliktig sektor. WWF mener imidlertid at avgiftsnivået må økes utover dagens ETS-pris for at den bedre skal legge til rette for investeringsbeslutninger som bidrar til utslippskutt.
- For kvotepliktig sektor bør det opprettes en egen avgiftsordning som i større grad er inntektsnøytral for bedriftene, hvor avgiftene overføres direkte tilbake til bedriftene i form av grønne omstillingstiltak. Slik kan man bidra til å skape insentiver for grønne investeringer, samtidig som man forhindrer tap av arbeidsplasser og konkurransekraft.

En CO₂-avgift alene vil likevel ikke være nok til å gi tilstrekkelige insentiver og må derfor støttes med flere målrettede tiltak som støtte til forskning og utvikling og ny næringsvirksomhet gjennom virkemiddelapparatet, krav til offentlige anskaffelser for å stimulere omstillingsaktivitet i næringslivet samt bygge opp et hjemmemarked for nye fornybare løsninger. Ytterligere støtte vil være særlig viktig for å

bygge nullutslippssløsninger i eksportrettede næringer i ikke-kvotepliktig sektor, som eksempelvis havvind, hydrogen og karbonfangst og lagring.

1.3. Økt utsortering av plast til materialgjenvinning

Klimakur 2030 anbefaler økt utsortering av plast til materialgjenvinning, og understreker at dette er nødvendig for å nå bindende krav i EUs regelverk. For å løse ut potensialet for det kreves ifølge Klimakur betydelige investeringer i ettersorteringsanlegg av restavfall, og dette utgjør en økonomisk barriere for kommunale og private avfallsselskap. Klimakuren konkluderer også at krav om utsortering og materialgjenvinning i avfallsforskriften for kommuner og enkelte virksomheter er et styringseffektivt virkemiddel for tiltaket, som er under utredning.

WWF støtter anbefalingen. Krav om utsortering og materialgjenvinning i avfallsforskriften for kommuner og enkelte virksomheter vil likevel være langt fra tilstrekkelig for å kutte utslipp. [Norsk klimastiftelse rapporterer](#) at dersom etterspørselen etter plast fortsetter å øke i samme tempo, vil plastindustrien etterspørre rundt en femtedel av verdens oljeproduksjon innen 2050. [Klimagassutslippene fra plastens verdikjede](#) er følgelig estimert til å ha en relativ andel på 15 prosent av alle verdens utslipp⁸. Plastens verdikjede kan alene med andre ord gjøre det vanskelig for verden å nå 1,5 gradersmålet.

Det ligger muligheter i å styrke kravene om [utsortering og materialgjenvinning for næringsplast](#). Valg av utsortering skjer i dag som regel basert på næringsvirksomhetens og innsamlerens vurdering av hva som er økonomisk lønnsomt⁹. Næringer med større volum av plast og rene plasttyper har et økonomisk insentiv til å sortere ut plasten. Næringer med mindre volum og mer blandede plasttyper antas i mindre grad å sortere ut plastemballasje, ettersom utsortering ikke nødvendigvis er det mest lønnsomme alternativet ved valg av avfallsløsning. Dette til tross for at næringsplast som oftest er i renere fraksjoner og derfor er enklere å både sortere og materialgjenvinne enn husholdningsplast.

WWF anbefaler derfor følgende:

- En nasjonal strategi og handlingsplan for ressurseffektivitet, som også inkluderer nasjonale mål for forbruksreduksjon, total avfallsreduksjon, og for økt bruk av ombruksløsninger. En slik plan må gi tydelige føringer, rammevilkår og ansvarfordeling for alle aktører involvert.
- At krav om forbruksreduksjon, total avfallsreduksjon og ombruksløsninger skal ha høyere prioritet enn kravene om materialgjenvinning. Dette følger [avfallshierarkiet](#) som gir prioriteringene i både norsk og europeisk avfallspolitik. Det fremste målet må være å ta best mulig vare på ressursene slik at en reduserer total avfallsmengde¹⁰.
- Minimum for materialgjenvinning av plast må være å følge de kravene som er satt i EUs rammedirektiv for avfall. Da må det investeres i ettersorteringsanlegg for restavfall for å øke utsorteringen og materialgjenvinningen av plast. Løsninger med kildesortering og henteordninger vil ikke kunne gi tilstrekkelig utsorteringsgrad alene¹¹. I [konsekvensutredningen til Miljødirektoratet](#) fra 2018 vises det til at for kommunene vil dette medføre betydelige investeringer. Det vises videre til at

⁸ Norsk Klimastiftelse, 2018, Plast og Klima, to sider av samme sak

⁹ Deloitte, 2019, Sirkulær plastemballasje i Norge

¹⁰ Miljødirektoratet, Klimatiltak: Avfall og Deponi, 2020.

¹¹ Mepex og Østfoldforskning, Utsortering og materialgjenvinning av biologisk avfall og plastavfall, 2018

dette likevel vil gi vesentlige kostnadsbesparelser over tid i dagens systemer, slik at merkostnadene holdes relativt lave.

- En nasjonal plan for infrastruktur som sørger for innsamling, sortering og gjenvinning som kan gi nødvendig forbedring av kvalitet, god kapasitetsutnyttelse og deling av beste praksis mellom kommuner.
- Fullverdige produsentansvarsordninger ifølge forurens-betaler-prinsippet for alle produsenter og importører av plast i Norge. Da må det foreligge en avgift, som kreves inn og følger en øko-modellering, slik at produsenten nødvendigvis vil måtte betale mer for plast som er vanskeligere å materialgjenvinne. WWF mener det skal lønne seg å sette ombruksplast eller plast som enkelt lar seg resirkulere ut på markedet.
- Standardisering av plaststrømmene, med mål om å gjøre strømmene renere, slik at en sikrer kvaliteten på den resirkulerte råvaren. Dette vil nødvendigvis også innebære at noen plastmaterialer og/eller sammensetninger av forskjellige materialer som ikke kan materialgjenvinnes, eller som forringer kvaliteten i sluttproduktet, blir forbudt.
- Det bør innføres krav om minimumsandel resirkulert råvare i produksjon, og en miljøavgift på bruk av jomfruelig plast. Dette vil realisere verdien av økt materialgjenvinning, og stimulere økonomien til å gå bort fra plast basert på råolje.

1.4 Karbonbinding i jordbrukssektoren

Det er positivt at Klimakur har begynt å utforske potensialet for karbonbinding i jordbrukssektoren, som bruk av biokull og fangvekster. Det er samtidig viktig at forbudet mot nydyrking av myr ikke uthules av unntaksbestemmelser, men at en heller ser på hvordan en kan gjøre et slikt forbud mer omfattende, inkludert for å skjerme myr fra andre former for nedbygging.¹²

Norsk satsing på økt karbonbinding i jordbrukssektoren må *ikke* gjøres avhengig av hvorvidt tiltaket kan bokføres i rapporteringsystemet. Kriteriene for å prioritere tiltak bør være klimaeffekt, tiltakskostnad, virkning for naturmangfold og øvrig samfunnsnytte. Dette aktualiserer behovet for en selvstendig målsetting om økt naturlig karbonbinding i norske landskaper. Vi går nærmere inn på behovet for, og mulig realisering av, en slik målsetting i våre kommentarer til Klimakurs del B, nedenfor.

2. Del B: økte opptak og reduksjon av klimagassutslipp i skog- og arealbrukssektoren

WWF har en rekke vesentlige innvendinger til drøftingen av naturlig karbonlagring og dets klimaeffekter i del B. Vi vil advare mot å gjennomføre de foreslåtte tiltakene uten en ny og grundig vurdering av reell forventet klimaeffekt, samt av tiltakenes virkning på naturmangfold og andre naturgoder. Samtidig vil vi rette oppmerksomheten mot store hull i rapportens behandling av øvrige former for naturlig karbonlagring.

Mer enn halvparten av den karbonmengden som globalt tilføres atmosfæren på grunn av menneskelige aktiviteter, [bindes naturlig i hav og på land](#). Det foregår altså netto karbonlagring i natur og landskaper. Opptak og lagring av karbon i økosystemene påvirkes av hvordan naturen blir forvaltet. Naturforvaltning

¹² Klimakur 2030, side 228

som sikrer naturens evne til opptak og lagring av karbon, er dermed helt avgjørende for muligheten til å begrense menneskeskapt klimaendring. Samtidig er økt opptak og lagring av karbon i naturen vår store sjans til å fjerne CO₂ fra lufta, og dermed dempe klimaendringene.

De skisserte skogtiltakene i Klimakur bærer dessverre preg av en manglende erkjennelse av at klima og naturmangfold som regel er tett sammenvevd, og at det som slår negativt ut for det ene ofte også slår negativt ut for det andre. En rik og variert natur gjør artene der, inkludert trærne, bedre i stand til å stå imot effektene av klimaendringer, samtidig som tiltak som forringer naturen (eksempelvis skogen) fører til økte klimautslipp, og i helhet gjør naturen mindre motstandsdyktig. Derfor er det viktig at det som presenteres som klimatiltak faktisk er gode tiltak som også tar vare på, og som styrker, naturmangfoldet.

Naturlige klimaløsninger

Det globale potensialet knyttet til naturlige klimaløsninger er den senere tiden understreket av både FNs klimapanel IPCC og FNs naturpanel IPBES. [I en omfattende studie fra 2017](#) beregnet en forskergruppe potensialet for naturlig karbonlagring på land, i global målestokk. Konklusjonen var at skoger, våtmarker, beiter og dyrket mark kan bidra med en tredel av de klimaløsningene verden trenger før 2030. Når det gjelder potensialet i havet, er det blant annet behandlet av [ekspertpanelet under Høynivåpanelet om bærekraftig havøkonomi](#), nedsatt av Norges statsminister Erna Solberg og presidenten på Palau. Ekspertpanelet anslår at havbaserte klimatiltak kan redusere det globale utslippsgapet med 21 prosent innen 2050. Da statsminister Erna Solberg presenterte disse tiltakene i oktober 2019, sto [investeringer i naturbaserte klimaløsninger](#) øverst på listen.

Både i havet og på land er det betydelige naturlige karbonlagre i Norge. Den ferske rapporten [Karbonlagring i norske økosystemer](#) fra Norsk institutt for naturforskning, (NINA), utført for WWF, viser at fastlands-Norge har mer enn dobbelt så store naturlige karbonlagre som gjennomsnittet for verdens landarealer. Vi har 0,18 prosent av verdens globale karbonlager, på bare 0,07 prosent av arealet. Det skyldes de naturtypene Norge har mye av: skoger, myr og frodige fjellområder. Rundt tre firedeler av de naturlige karbonlagrene på land befinner seg i jordsmonnet. Av rapporten framgår det videre at tareskogene langs norskekysten binder over 13 millioner tonn CO₂ i året. Det tilsvarer omtrent 25 prosent av norske CO₂-utslipp per år.

Klimakur-utredningen omfatter bare en tredjedel av de totale naturlige karbonlagrene på fastland i Norge som NINA-rapporten har undersøkt. Anslagsvis 68 prosent av de norske naturlige karbonlagrene er overhodet ikke behandlet. Klimakur har heller ingen diskusjon om naturlig karbonlagring i marine områder. Samtlige nye tiltak som diskuteres i Klimakurs del B er rettet inn mot økt produksjon av biomasse i trær. Disse tiltakene er nærmere diskutert i NINAs rapport (kapittel 3.2, side 42 ff). Rapporten problematiserer de klimamessige begrunnelsene for tiltakene anbefalt i Klimakur, vesentlig rundt forhold knyttet til økosystemvirkninger av de ulike tiltakene. Når det gjelder for eksempel tettere plantasjeskoger trekker NINA-rapporten fram behov for å vurdere effekten av tapt karbonbinding i underskog, og klima- og naturrisiko knyttet til økt skadepotensiale fra stormfelling, sopp- og insektangrep i slike skoger. Også når det gjelder nitrogen gjødsling peker NINA på mulige effekter i form av blant annet økte utslipp av N₂O, og økt utsatthet for tørke og skadegjørere.

NINA-rapporten viser også hvordan de naturlige karbonlagrene påvirkes av vår bruk og forvaltning av naturen. Tre av de viktigste eksemplene: 1) Grøftede myrer har store karbonutslipp fra jordsmonnet, 2) nedbygging av arealer svekker karbonlagre og hindrer ny lagring av karbon, og 3) intensivt drevne skoger har vesentlig lavere karboninnhold i jorda enn gamle naturskoger.

NINA-rapporten gir videre en lang rekke anbefalinger til tiltak som kan bidra til å bevare eller også øke de naturlige karbonlagrene i Norge. Mange av rådene er relevante for de såkalte arealbrukssektorene omtalt i Klimakur. Kort oppsummert handler anbefalingene om å unngå driftsmetoder i skogbruket som gir tap av karbon fra jordsmonnet, om å inkludere hensynet til naturlige karbonlagre i all arealplanlegging, og om å restaurere natur av ulike naturtyper, inkludert myr, skog og taeskog. For en grundigere gjennomgang viser vi til NINA-rapporten.

Rapportens funn og anbefalinger knyttet til ulike skjøtselstiltak i skogbruket er i stor grad sammenfallende med [en helt fersk gjennomgang, foretatt av en internasjonal forskergruppe, publisert i *Forest Ecology and Management*](#). Bruk av lukkede hogster, lengre omløpstid mellom hogster, og det å unngå bruk av markberedning er alle tiltak som vil kunne bidra til å redusere utslipp fra skogbruksaktiviteter.

Anbefalingen om å restaurere taeskoger faller sammen med [tidligere vurderinger fra Havforskningsinstituttet](#). Ved reetablering av taeskog i områder nedbeitet av kråkebolter har Havforskningsinstituttet anslått en engangsfangst på 36 millioner tonn CO₂ over noen år, med gunstige ringvirkninger for naturmangfold og fiske, fulgt av en årlig langtidsfangst på 2-5 millioner tonn CO₂.

Diskusjonene omkring disse spørsmålene i Klimakur er enten fraværende eller utilstrekkelige.

Karbonlagring i skog

Klimakurens del om skog preges av et fokus på at karbonlager i skog ligger i tømmerstokker. Dette er en svært mangelfull del ved rapporten, som samtidig også reflekterer manglende kunnskap om karbonsyklusen og karbonlagrene i skog. I de nordlige skogene ligger det aller meste av karbonet i jorda, og ulike tiltak kan påvirke denne karbonbalansen i den ene eller andre retningen. Spesielt gammelskogene, skoger som aldri har vært flatehogd, kan være viktige karbonlagre, hvilket gjør det ekstra viktig å ta vare på disse, både av hensyn til naturmangfold og klima. Men der er som allerede nevnt store kunnskapshull, inkludert en nøyaktig kartlegging av gammelskog. Disse usikkerhetsmomentene knyttet til skogen reflekteres i liten grad i rapporten.

Selv om man erkjenner at skogbruket fører til tap av karbon fra skogsjorda, kan man i et klimaregnskap sette dette opp mot en substitusjonseffekt, som oppstår ettersom i hvilken grad produkter fra skogbruket erstatter produkter laget av fossile råvarer. En forventning om slik substitusjon ligger til grunn for antakelsen om en klimaeffekt av de skisserte skogtiltakene i Klimakur.

Substitusjonseffekten tilsier at tap av CO₂ fra skogsjorda vil ha et visst motregnskap i form av reduserte utslipp av CO₂ fra fossile kilder i annen produksjon. For å kunne bedømme det totale klimaregnskapet av skogtiltak i så henseende, vil man dermed behøve et utslippsregnskap for skogbruket som omfatter tap av CO₂ fra skogsjord. Det finnes ikke noe pålitelig regnskap for dette i dag. I NINA-rapportens sammenligning av karbonlageret i jord, i henholdsvis intensivt drevne skoger og skoger uten preg av intensivt skogbruk,

har vi likevel en vesentlig indikasjon på at intensivt skogbruk kan eller må innebære høye CO₂-utslipp fra det karbonlageret skogsjorda utgjør. Ifølge NINA-rapporten kan karbonlagrene i norsk skogsjord være redusert med mellom 15 og 49 prosent siden det intensive skogbruket tok til. Dette står i kontrast til de skisserte skogtiltakene i Klimakur, hvor de fleste «innebærer mer intensive produksjonsformer» (side 422).

På den andre siden av et regnestykke om substitusjon vil man behøve en beregning av hvilke og hvor store fossile utslipp produkter fra skogbruket rent faktisk erstatter, eller kan forventes å erstatte. Også her er kunnskapstilgangen mangelfull, og norske myndigheter har til nå i for stor grad basert seg på gjetninger og dårlig funderte antagelser.

I diskusjon om planting av ny skog nå bør man i alle tilfelle ta hensyn til at det neppe vil være mer fossil produksjon igjen å substituere, når skog som plantes i dag blir hogstmoden i tiden rundt kommende århundreskifte. Planting av skog på «nye arealer» trekkes frem som et aktuelt tiltak, på tross av lite kunnskap om hvorvidt dette har en klimaeffekt, samt at effekten uansett kommer langt frem i tid, lenge etter 2030.

Det hevdes i Klimakur (s. 447) at «Planting av skog på nye arealer blir trukket fram av FNs klimapanel som et av de viktigste tiltakene for å møte klimautfordringene vi står ovenfor.» Dette er villedende, da passasjen fra IPCC-rapporten det vises til derimot legger vekt på at det trengs utslippskutt, mer skogvern, bedre forvaltning av skogen, og restaurering av skog. Omfattende satsing på påskoging alene kan gi enda større problemer for verden med tanke på blant annet naturmangfold, matsikkerhet og andre naturgoder. [Rapport M-26 fra Miljødirektoratet](#), som det vises til når det gjelder planting av skog på nye arealer, har en rekke kunnskapshull og urealistiske forutsetninger, og ble i 2013 med rette sterkt kritisert av en rekke norske fagmiljøer (eksempelvis [Naturhistorisk Museum i Oslo](#) og [NINA](#)). Myndighetenes gjennomførte pilotprosjekt (2015-2018) har kun handlet om å finne områder som kan tilplantes, ikke se på en eventuell klimaeffekt. Det er derfor svært usikkert om dette tiltaket vil kunne ha noen som helst positiv effekt i et klimaperspektiv. WWF vil fraråde fra å bruke ressurser på «skogplanting som klimatiltak», da dette i sin nåværende form mest framstår som et næringstiltak.

WWFs anbefalinger for naturlige klimaløsninger:

For å sørge for at den norske politikken når det gjelder naturlige klimaløsninger blir mer helhetlig, og utvikles i samsvar med anbefalinger fra FNs klimapanel, FNs naturpanel, Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi og andre oppdaterte kunnskapskilder, har WWF følgende anbefalinger:

- Regjeringen bør etablere en politisk målsetting om økt karbonlagring i norsk natur og utarbeide en tverrdepartemental strategi, med nærmere beskrivelse av hvilke mer spesifikke mål og virkemidler som skal gjelde for ulike sektorer.
- Ved alle planlagte, større inngrep i terrenget, må konsekvensene for naturlig karbonlagring vurderes nøye. Man bør så langt som mulig unngå inngrep som går ut over eksisterende karbonlagre og potensialet for langsiktig naturlig karbonbinding.
- Vi trenger tiltak for restaurering av natur, som myr, skoger, beitemark og slåttemark, og tareskoger.

- For økosystemer på land bør det innføres en ny naturavgift på investeringer i infrastruktur. Avgiften settes til et nivå tilsvarende kostnaden ved å restaurere like mye natur av samme type som den aktuelle utbyggingen legger beslag på. Naturavgiften bør gå direkte inn i et fond til finansiering av restaurering av natur.
- I skog- og jordbruk må det innføres belønningssystemer som gjør det lønnsomt for bønder og skogeiere å drive slik at de naturlige karbonlagrene legger på seg.
- Gamle og spesielt karbonrike skoger bør vernes. Alle forekomster av gammelskog må kartlegges, fortrinnsvis med laserskanning eller en tilsvarende form for ny kartlegging.
- Norge trenger en «Naturkur», en omfattende utredning som skaffer oss den kunnskapen vi trenger for å sikre de store karbonlagrene i norsk natur. Klimakur 2030 bør bli fulgt opp av en lignende, omfattende utredning som ser klima og naturmangfold i sammenheng. Utredningen bør sammenstille kunnskap og foreslå løsninger som kan være bra for både natur og klima.

3. Tiltak utenfor mandatet til Klimakur som er nødvendige for å oppnå klimamålet til 2030

Klimakur 2030 viser hvordan utslipp kan halveres i ikke-kvotepiktig sektor¹³ fram mot 2030, og utgjør punktvis tiltak innenfor hver sektor. Det er bra med forslag til konkrete tiltak for utslippskutt i ikke-kvotepiktig sektor, og viktig at dette tas videre inn i politiske beslutninger for gjennomføring av tiltakene. Samtidig mangler Klimakur et helhetsperspektiv, i motsetning til for eksempel EUs *Green Deal*, som utvikler politikk på tvers av sektorer, og har et fra vuggen til graven-perspektiv. Tiltakene vi beskriver under viser hvordan det er mulig å utvikle dette for Norge for å komplettere Klimakur 2030.

3.1 Klimaloven, mål for nasjonale utslipp og for naturlig karbonlagring

Norge har i dag ikke nasjonale klimamål som sier noe om hvor mye *norske* utslipp skal reduseres. Ifølge [beregninger fra Stockholm Environment Institute \(SEI\)](#) bør målet om nasjonale utslippsreduksjoner være *minst* 53 prosent i forhold til 1990 for at vi skal oppfylle våre forpliktelser under Parisavtalen. WWF mener at dette er viktig å få på plass i klimaloven for å gi retning og ambisjon for å gjennomføre klimapolitikken. En tydelig målsetning om nasjonale utslipp vil gi næringslivet, privatpersoner og politikere klare forventninger for utviklingstempoet i årene framover, og bidra til å redusere risikoen for næringslivsaktører å investere i klimavennlige løsninger.

I tillegg må regjeringen etablere [et eget nasjonalt mål om å øke den naturlige karbonlagringen i norsk natur](#), og utarbeide en strategi som beskriver hvordan det skal nås.

WWF mener også at det er behov for en bedre struktur for oppfølging av Norges klimapolitikk. I dag er det tre parametre som i hovedsak styrer norsk klimapolitikk: 1) samkjøring med EUs klimarammeverk, 2) enkeltsaker, og 3) avgifter. Dersom vi skal klare omstillingen som kreves, må vi ha en strukturert og

¹³ Utslipp i ikke-kvotepiktig sektor er klimagassutslipp fra transport, landbruk, oppvarming i bygg, avfall og bruk av fluorholdige gasser. Dette betegnes som ikke-kvotepiktig sektor fordi disse utslippene ikke er inkludert i EUs marked for handel med utslipp.

helhetlig tilnærming. I klimaloven er det beskrevet hvordan rapportering og planlegging skal gjennomføres, men dette bør styrkes.

WWF anbefaler følgende:

- Et klimamål for hvor mye *norske* utslipp skal reduseres om minst 53% fra 1990-2030.
- Handlingsplaner som strekker seg over flere år, som er knyttet opp til utslippsmål for perioden, og som gir oversikt over hvordan regjeringen planlegger å gjennomføre utslippskuttene.
- Alle sektorer må bidra til utslippskutt, også de kvotepliktige. Sektorvise utslippsbaner vil vise hvordan utslippene er planlagt redusert i hver sektor, og her bør det fremgå tiltak og virkemidler som påvirker utslippene, både de som øker og de som minsker utslippene, for å få en helhetlig oversikt.
- Ifølge klimaloven skal de årlige statsbudsjettene inneholde et klimabudsjett for å redegjøre for hvordan Norge skal nå klimamålene sine, samt klimaeffekten av fremlagt budsjett. Regjeringens klimaredegjørelse i statsbudsjettet for 2020 gir imidlertid ikke noen konkrete svar på koblingen mellom budsjettposter og utslippskonsekvenser, ei heller på hvordan klimamålene skal nås. Det er så å si umulig å få oversikt over detaljene i regjeringens klimapakke når man leser regjeringens rapportering på klimaloven. De siste årenes redegjørelser i statsbudsjettet viser også tydelig hvordan ulike sektor i svært liten grad er bevisst sitt ansvar for å redusere utslipp. For å rette på det må det bli like enkelt å telle utslipp som å telle penger i statsbudsjettet. Dette vil gi bedre kontroll over utviklingen når utslippene skal ned mot null innen 2050. I oppfølgingen av Klimakur må regjeringen gjøre alle departement ansvarlige for å bli med på dugnaden for å redusere Norges utslipp.

3.2 Kvotepliktig sektor

Ikke-kvotepliktig sektor utgjør kun halvparten av utslippene i Norge, men det har vært lite politiske diskusjoner i Norge om tiltak for å redusere utslippene i kvotepliktig sektor det siste tiåret, på grunn av det europeiske kvotesystemet (EU ETS). EU er i gang med sin *Green Deal* som er en stor politisk plan for å omstille alle sektorer i økonomien i EU. Den nye EU-kommisjonen og det nye EU-parlamentet har høye ambisjoner for å omstrukturere samfunnet for å nå netto null-utslipp innen 2050. Norsk konkurransekraft kan svekkes dersom vi venter med omstilling i Norge og satser på at noen andre tar utslippskuttene i en felles gjennomføring av klimapolitikken med EU. Det vil si at vi ved å kjøpe oss ut på kort sikt kan gå glipp av mange muligheter på lengre sikt.

Det er flere grunner til at vi trenger tiltak rettet mot kvotepliktig sektor. For det første er nåværende impulser fra EUs kvotesystem ikke i seg selv nok til å utløse de nødvendige langsiktige utslippskuttene i kvotepliktig sektor i Norge. Dette kan medføre at man i for liten grad vil satse på de langsiktige løsningene som vil kunne ta kvotepliktig sektor mot null utslipp, som karbonfangst og lagring, grønn hydrogenproduksjon, utvikling av biobaserte brensler og bindingsmidler til kraftkrevende industri og utbygging av en ny fornybar energinæring som eksempelvis havvind. Disse tiltakene vil i tillegg til å kutte utslipp også kunne ha stor positiv innvirkning på verdiskapning og sysselsetting, og vil kunne bidra til å opprettholde norske eksportinntekter i det grønne skiftet.

Tiltak i kvotepliktig sektor vil også ha klare synergier med kutt i ikke-kvotepliktig sektor. Disse fanges ikke i tilstrekkelig grad opp av den nåværende utredningen. Eksempelvis finnes det flere tiltak i Klimakur 2030 som baserer seg på bruk av alternative brensler som hydrogen, biokull og avansert biodrivstoff. Disse vil i stor grad være avhengig av utbygging av ny produksjonskapasitet som involverer den delen av industrien som i dag ligger under EUs kvotesystem. Dersom man velger å bygge opp slik kapasitet i Norge kan ikke-kvotepliktig sektor bidra som et hjemmemarked som støtter opp om en større grønn omstilling av norsk næringsliv.

WWF foreslår derfor:

- At kvotepliktig sektor inngår i den politiske oppfølgingen som kommer etter Klimakur, det vil si stortingsmeldingen, og at det utarbeides en utredning tilsvarende Klimakur 2030 for kvotepliktig sektor som et kunnskapsgrunnlag for dette.

3.3 En nedtrappingsplan for norsk olje- og gassproduksjon

Grønn omstilling i kvotepliktig sektor må støttes av en planlagt nedtrapping for norsk olje- og gassproduksjon. Dette vil være essensielt både for å kutte utslipp i Norge, da næringen utgjør 25% av norske utslipp. En videre satsing på norsk olje- og gassutvinning i en verden som skal nå målene i Parisavtalen innebærer en betydelig finansiell risiko for den norske staten og kan føre til store tap dersom oljeprisen holder seg lav.

Utslipp assosiert med *bruken* av disse olje- og gassproduktene er estimert å være hele 10 ganger større enn Norges samlede utslipp¹⁴. En grønn omstilling hvor verden unngår global oppvarming på over 1,5 grader vil nødvendigvis innebære en dramatisk reduksjon i bruk av olje og gass, og vil derfor ha store konsekvenser, hvor høyere karbonpriser og lavere etterspørsel vil medføre tap av inntjening og risiko for havarete prosjekter (såkalte *stranded-assets*).

Den norske staten bærer i dag en betydelig del av risikoen knyttet til utvinning og drift på norsk sokkel, både gjennom direkte statlig eierskap i sektoren, gjennom Statens pensjonsfond utland (oljefondet), og ikke minst gjennom petroleumsskatteregimet, som i nåværende form kan gi insentiver til samfunnsøkonomisk ulønnsomme prosjekter. I et investeringsklima for oljesektoren som preges av overflod av produksjonskapasitet og historisk lave oljepriser blir det stadig mer aktuelt å endre på dette. Etterdønningene av covid-19-krisen vil trolig kunne medføre store svingninger utover det neste tiåret, og høy risiko for permanent nedgang i oljemarkedet når stadig flere land ser seg om etter grønne løsninger. WWF foreslår derfor:

- At oljeskatteregimet endres og at det vedtas en plan for norsk olje- og gassproduksjon innenfor rammene av 1,5-gradersmålet, se mer detaljer om dette på [WWF sin hjemmeside](#).

1.4 Regnskap for utslipp fra importerte varer

Klimakur 2030 er naturlig nok begrenset til å vurdere tiltak i Norge. Men vi er med i et globalt marked, der vi

¹⁴ <http://priceofoil.org/content/uploads/2017/08/The-Skys-Limit-Norway-1.pdf>

importerer mange varer som skaper utslipp når de produseres. Selv om utslipp fra varer som vi importerer ikke synes i utslippsregnskapet, bør vi ta ansvaret for disse utslippene. På samme måte kan tiltak som ikke nødvendigvis har stor klimaeffekt i Norge, ha stor betydning globalt, og de må av den grunn vurderes som viktig i Norge.

Dagens klimaregnskap gir ikke et helhetlig bilde av de utslippene vi er ansvarlige for. Det er en svakhet at land kun rapporterer på de utslipp som de selv direkte produserer (production-based emissions), men ikke de utslipp som er innebygd i alt som importeres i form av varer, innsatsfaktorer og tjenester (consumption-based emissions). Dagens klimaregnskap er det som brukes i alle de internasjonale konvensjonene, og det representerer et viktig bidrag til standardisering. Samtidig gir det et misvisende bilde av ansvarsforholdene, og risikerer dermed å føre til manglende tiltak for å nå klimamålene.

For å komplementere dagens regnskap på klimagassutslipp foreslår WWF:

- At Norge også skal rapportere på klimagassutslipp knyttet til det som importeres av varer og tjenester (consumption-based accounting). [Ulike metoder](#) er tilgjengelig for dette, og fordeler og ulemper med dem bør utredes. [Sverige](#) rapporterer allerede på utslippene som svensk forbruk leder til i andre land. Norge bør også vise internasjonalt lederskap og bidra til å sette en standard som flere land kan følge.

Vi ønsker regjeringen og Stortinget lykke til i arbeidet med stortingsmeldingen om hvordan vi skal oppnå Norges klimamål for 2030!

Vennlig hilsen
for WWF Verdens naturfond

Karoline Andaur
Generalsekretær

(sign.)

Kristina Fröberg
Seniorrådgiver

kfroberg@wwf.no, +4794012891